

KS. PIOTR PETRYK
Lublin, KUL

PSALMY I ICH POWIĄZANIE Z MODLITWĄ CHRZEŚCIJAN

Zasygnalizowane w tytule zagadnienie może być wyrażone innymi słowami: W jaki sposób psalmy stały się modlitwą chrześcijan oraz dlaczego tak bardzo odpowiadają duchowi chrześcijańskiej modlitwy?

Psalm to termin, którym określa się utwór religijny o charakterze poetyckim, będący modlitwą. Był on przystosowany do wykonywania przy wtórze instrumentów strunowych. Kanoniczny zbiór psalmów Biblii hebrajskiej obejmuje 150 takich utworów¹. Modlitwa natomiast jest wyrazem kultu chrześcijańskiego i uczestniczenia w zbawczym dziele Ojca Niebieskiego, dokonany przez Jezusa Chrystusa w mocy Ducha Świętego. Modlitwa dokonuje się z Chrystusem, przez Chrystusa i w Chrystusie, ale wciąż pozostaje zorientowana ku Ojcu i Duchowi Świętemu, co wyraża szczególnie doksologia: „Chwała Ojcu i Synowi, i Duchowi Świętemu”. Praktyka modlitwa jest czymś koniecznym do zbawienia i uświęcenia człowieka². *Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin* stwierdza, że „wszyscy chrześcijanie niezmiernie cenią psalmy” (nr 101). Psalmy stały się modlitwą chrześcijan przede wszystkim dlatego, ponieważ jest w nich ukryta modlitwa Chrystusa i Kościoła. Papież Paweł VI wezwał do umiłowania modlitwy psalmami, które głoszą i przedstawiają działanie Boga w historii zbawienia, prosząc jednocześnie, aby duchowni przez odpowiednią katechezę wprowadzali wiernych w głębsze rozumienie psalmów³.

1. Chrystocentryzm psalmów

Wprowadzenie do Liturgii Godzin zaznacza, iż Kościół przyjął modlitwę psalmami, ponieważ posiadają one mesjański charakter oraz stanowią proroctwo o Chrystusie i Kościele (OWLG 109).

Warunkiem przyjęcia psalmów przez Kościół pierwotny była ich reinterpretacja chrystologiczna, można powiedzieć: „chrystologizacja”⁴. Najpierw Psalterz stanowił księgę czytań liturgicznych, podobnie jak inne księgi Starego i Nowego Testamentu. W Listach apostołskich często posługiwano się psalmami w celach apologetycznych (por. Rz 3, 9-12 i Ps 14; 1 Kor 3, 19-20 i Ps 94, 11). W późniejszych czasach zaczęto je dopełniać komentarzami do psalmów.

Justyn męczennik (II w.) w *Dialogu z Żydem Tryfonem*, ten ostatni mówi: „Udowodnij jednak, że to właśnie do Jezusa odnoszą się te proroctwa”. Na to Justyn odpowiedział: „Pozwól mi przypomnieć proroctwa, które mam na myśli i stwierdzić, że Duch Święty nazywa Chrystusa Bogiem, Panem Zastępów. Oto psalm Dawidowy: «Podnieście bramy swe szczyty, podnieście się odwieczne podwoje, aby mógł wkroczyć Król chwały. Któż jest tym Królem chwały? Pan potężny, zwycięski». Oto stwierdziłem, że Panem nie jest Salomon, ale nasz Chrystus, kiedy powstał z martwych i wstąpił do nieba”⁵.

Ojcowie Kościoła mają zatem wielką zasługę w odkrywaniu i wyjaśnianiu chrystologicznego znaczenia psalmów. Widzieli zawarte w nich proroctwo o Chrystusie i Kościele. Św. Augustyn wyjaśniał, że w psalmach ukryty jest głos Chrystusa i Kościoła, który ma charakter monologu lub dialogu. W niektórych z nich modli się sam Chrystus, w innych razem z Kościołem.

¹ Zob. H. WITCZYK, *Psalmy - dialog z Bogiem*, Katowice 1995, s. 9

² Por. W. SŁOMKA, *Modlitwa*, w: R. KAMIŃSKI (red.), *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin 2006, s. 518

³ PAWEŁ VI, Konstytucja *Laus canticum*, Poznań 1992, nr 8

⁴ Por. W. ŚWIERZAWSKI, *Panie, naucz nas modlić się*, Kraków 1983, s. 268

⁵ Por. *tamże*, s. 273

Modlitwę podejmują również wierni, należący do Jego Ciała Mistycznego, zanosząc ją do Ojca lub do Chrystusa. Kościół-Oblubienica zwraca się w psalmach do Chrystusa-Oblubieńca. Zdarza się również dialog dwóch osób pozostających w łączności z Chrystusem. O interpretacji psalmów przez pryzmat obecnego w nich Chrystusa świadczą ich tytuły w średniowiecznych manuskryptach: Ps 1: „Mówi o Józefie z Arymatei, który pogrzebał ciało Chrystusa”; Ps 2: „Do czytania przy Ewangelii Łukasza; Słowo Ojca, Apostoła i Chrystusa”; Ps 3: „Słowo Chrystusa do Ojca o Judejczykach”⁶.

Chrześcijanin nie czyta psalmów jako arcydzieł należących do dawnej kultury, lecz modli się psalmami w liturgii, zwłaszcza w Eucharystii i Liturgii Godzin. Wewnątrz psalterza odkrywamy *misteria vitae Christi*. W psalmach są ukryte prawdy naszej wiary: narodzenie Pana Jezusa, Jego śmierć, zmartwychwstanie, wstąpienie do nieba i powtórne przyjście. Jest tu modlitwa Jezusa prześladowanego i dziękczynienie zmartwychwstałego. Jest błaganie Jego Oblubienicy – Kościoła o pomoc w walce z szatanem, ze światem i z grzechem oraz radość Oblubienicy zbawionej przez Chrystusa⁷.

Jako przykład odczytywania psalmów w świetle misterium Chrystusa może służyć Ps 98 (97)⁸:

Zaśpiewajcie Chrystusowi pieśń nową,
Bo zdziałał cuda! Zwycięstwo mu dała jego prawica
I święte ramię jego.
Chrystus okazał, że przyniósł wybawienie,
przed oczami obcych ludów objawił sprawiedliwość swoją.
Wspomnił na swą dobroć i na swoją wierność
wobec całego Kościoła.
Wszystkie krańce ziemi oglądały
wybawienie, jakie przyniósł Pan nasz, Jezus Chrystus.
(...)
Niech zabrzmi morze wraz z tym, co je wypełnia,
Okrąg świata z jego mieszkańcami!
Niech rzeki klaszczą w dłonie,
Niech się wspólnie radują góry przed obliczem Chrystusa, bo oto nadchodzi,
by sądzić ziemię.
Osądzi świat sprawiedliwie,
a ludy według słuszności.

2. Rodzaje psalmów a modlitwa chrześcijan

Psalmy powstawały przez długi okres czasu: od X do III w. przed Chrystusem. Można powiedzieć, że towarzyszyły długiej historii Ludu Bożego, który zawarł w nich swoją drogę wiary. Ze względu na gatunek literacki psalmy dzielą się na: hymny, błagalne (lamentacje) oraz dziękczynne, królewskie, dydaktyczne i złorzeczące⁹.

2.1. Hymny

Stanowią one najliczniejszą i jednocześnie najstarszą grupę psalmów. Rozpoczynają się wezwaniem do chwaleń Boga, które jest bezinteresowne. Można powiedzieć, że zawarta jest w nich „czysta religijność”¹⁰. Hymny przedstawiają potęgę Boga, Jego majestat. Bóg jest transcendentny, istnieje ponad stworzeniem, a jednocześnie jest bliski człowiekowi. Klasycznym przykładem hymnu jest Ps 29 (28), 1-2:

Przyznajcie Panu, synowie Boży,
przyznajcie Panu chwałę i potęgę!
Przyznajcie Panu chwałę Jego imienia,

⁶ Por. S. POTOCKI, *Psalmy modlitwą Ludu Bożego Starego i Nowego Testamentu*, w: W. ŚWIERZAWSKI (red.), *Liturgia uświęcenia czasu*, Kraków 1984, s. 144

⁷ ŚWIERZAWSKI, *dz. cyt.*, s. 269-270

⁸ *Tamże*, s. 270

⁹ Zob. J. KUDASIEWICZ, *Poznanie Boga Ojca*, Kielce 2000, s. 379; L. STACHOWIAK, *Wstęp do Starego Testamentu*, Poznań 1990, s. 363-372

¹⁰ KUDASIEWICZ, *dz. cyt.*, s. 379

na świętym dziedzincu uwielbiajcie Pana!

Struktura hymnu jest następująca: uroczyste wezwanie do uznania chwały i potęgi Boga, motyw uwielbienia, zapewnienie opiekuńczej i dobroczynnej obecności Bożej¹¹.

2.2. Psalmi błagalne (lamentacje)

Są one wołaniem człowieka cierpiącego i prześladowanego do Boga (np. psalmy: 3, 13, 17, 22, 25, 26, 31, 35, 44, 60, 74). Ten rodzaj psalmów rozpoczyna się wołaniem: „Jahwe, Panie, Boże!” W lamentacjach Bóg przedstawiony jest jako obrońca sprawiedliwych i uciezka pokutujących. Szczególnie podkreślają dobroć i miłosierdzie Boże. Człowiek natomiast jest przedstawiony jako istota krucha, przemijająca, poddana cierpieniu, śmierci, prześladowaniu. W tej kondycji pokłada nadzieję w Bogu miłosiernym i przebaczącym. Klasycznym przykładem jest Ps 51 – *Miserere*.

2.3. Psalmi dziękczynne

Psalmi dziękczynne są sytuowane pomiędzy hymnami a lamentacjami (np. psalmy: 15, 24, 26 oraz Ps 40, 7-12). Z hymnami łączy je wspólny ton chwały i uwielbienia, natomiast osobisty charakter przybliża do lamentacji. Ich treścią jest wdzięczność Bogu za doznane dobrodziejstwa. Ich budowa przedstawia się następująco: wezwanie do wyrażenia wdzięczności Bogu, opis bolesnej sytuacji, w której znalazł się psalmista. W tej trudnej sytuacji psalmista modlił się i został wysłuchany przez Boga. Na zakończenie jest apel skierowany do słuchaczy, ażeby przyłączyli się do jego modlitw. Często psalm kończy się zapewnieniem o złożeniu ofiary dziękczynnej (Ps 17 i Ps 116). Przykładem dziękczynienia zbiorowego może być Ps 124 (123):

Gdyby Pan nie był
po naszej stronie –
niech to już przyzna Izrael –
gdyby Pan nie był
po naszej stronie,
gdy ludzie przeciw nam powstawali,
wtedy połknęliby nas żywcem,
gdy ich gniew przeciw nam zapłonął;
wówczas zatopiłaby nas woda,
popłynąłby potok nad nami;
wówczas przelałyby się nad nami
wezbrane wody.
Błogosławiony Pan,
który nas nie wydał
na pastwę ich zębom.
Dusza nasza jak ptak się wyrwała
z sidła ptaszników,
sidło się porwało,
a my jesteśmy wolni.
Nasza pomoc jest w imieniu Pana,
który stworzył niebo i ziemię.

2.4. Psalmi królewskie

Psalmi te łączy podobna treść, a jest nią król z dynastii Dawida i jego królestwo. Są to wypowiedzi władcy i opisy jego sławnych czynów. Istnieje ścisły związek pomiędzy królem z dynastii Dawida a spodziewanym Mesjaszem. Treść tych psalmów wybiega ku przyszłości i opisuje przyszłą rzeczywistość – dotyczącą Króla-Mesjasza i Jego królestwa (psalmy: 2, 16, 18, 20, 21, 45, 72, 89, 101, 110, 132, 144). Ps 110 stanie się najczęściej cytowanym w Nowym Testamencie tekstem psalterza. Pieśń weselna zawarta w Ps 45 wyraża związek Mesjasza z nowym Izraelem – Kościołem. W tej perspektywie były również interpretowane psalmy niekrólewskie, które mówiły o postawach Mesjasza (np. Ps 16, 22). Również psalmy o królowaniu Jahwe zostały zinterpretowane w ten sposób, iż

¹¹ KUDASIEWICZ, *dz. cyt.*, s. 382

odnoszą się do królowania Chrystusa. Wszystkie nadzieje i obietnice zawarte w psalmach wypełniły się w Jezusie Chrystusie.

2.5. Psalmi dydaktyczne

Zawierają one pouczenia o różnym charakterze. Najliczniejsza jest grupa psalmów mądrościowych (psalmy: 1, 37, 49, 73, 91, 112, 119, 127, 128, 133, 139), które podają prawdy religijne i zasady moralne, używając metody ze środowisk mądrościowych. Są również psalmy historyczne (78 i 105), ukazujące działanie Boga w historii Izraela, psalmy upamiętniające (14, 50, 52, 53, 75, 81, 95), które nawiązują do przepowiadania prorockiego, wreszcie psalmy liturgiczne (15, 24, 134), zawierające wskazania kapłanów, którzy pełnią służbę w świątyni.

2.6. Psalmi zlorzeczające

Konstytucja o liturgii (nr 91) dała zalecenie, że „psalmy należy rozłożyć nie na jeden tydzień, lecz na dłuższy okres”. W wyniku reformy soborowej rozłożono je na cztery tygodnie. Jednakże niektóre z nich pominięto z powodu trudności rozumienia i względów psychologicznych. Są to psalmy o charakterze zlorzeczającym, które zawierają następujące sformułowania:

Ps 58 (57), 7-8:
Boże, zetrzyj im zęby w paszczy;
Panie, połam lwiałkom siekacze!
Niech się rozejdą jak spływające wody,
niech zwiędną jak trawa przy drodze.

Ps 83 (82), 14-16:
O Boże mój, uczyni ich podobnymi do źdźbeł ostu,
do plew gnanych wichurą.
Jak ogień pożera lasy,
jak pożoga wypala góry,
tak ich ścigaj Twoją nawałnicą
i burzą Twoją zatrwóż ich.

Ps 109 (108), 9-10:
Niech jego synowie będą sierotami,
a jego żona niech zostanie wdową!
Niech jego dzieci wciąż się tulają i żebrzą
i niech zostaną wygnane z rumowisk!

3. Chrześcijaństwo modła się psalmami

Przedstawione powyżej bogactwo treściowe psalmów sprawia, że dla chrześcijan są one pomocą w modlitwie, ponieważ sam Bóg przez technię Ducha Świętego uczy wierzących, jak mają się modlić. Wyraził to św. Atanazy w liście do Marcelina, mówiąc, że psalmy dostarczają słów pokuty, wytrwałości i nadziei. Uczą, co mamy mówić w czasie prześladowań i wolności, jakimi słowami mamy błogosławić i chwalić Boga. Wiele razy czytający i słuchający znajduje się jakby wewnątrz psalmu i jego słowa czyni swoimi. Wszystko to jest dzięki Chrystusowi, który wziął na siebie ludzką kondycję. Wcześniej, zanim zamieszkał pośród nas, to właśnie w psalmach Pan Jezus wyraził tę ludzką kondycję i kondycję boską jako przykład dla człowieka¹².

Do wyrażeń ogólnych, oznaczających w psalmach modlitwę, należy przede wszystkim słowo *tefilah*. Jest ono obecne w psalmach w kontekście modlitwy do Boga (Ps 5, 3; 32, 6), a także modlitwy za kogoś innego (np. Ps 72, 15). Wyrażeniem ogólnym, dotyczącym modlitwy, jest również hebrajski czasownik *qara*, tj. wołać, krzyknąć, wzywać. Oznacza on zarówno wołanie do Boga, jak i do ludzi. Termin ten może oznaczać modlitwę wielbiającą (Ps 99, 6), modlitwę błagalną jednostki (Ps 3, 5; 4, 2; 4, 17; 6; 22, 3; 27, 7) lub narodu (Ps 79, 6; 80, 19), modlitwę dziękczynną jednostki (Ps 30, 9; 34, 7; 116, 2. 4. 13. 17; 130, 1) lub narodu (Ps 20, 10; 18, 47), modlitwę króla albo narodu za króla, czy też

¹² F. TAMBURRINO, *La liturgia delle ore santificazione del tempo*, w: CENTRO DI AZIONE LITURGICA (wyd.), *Liturgia e santità*, Roma 2005, s. 143

medytację o korzyściach wzywania Boga.

Jeszcze innym terminem wyrażającym modlitwę wszelkiego rodzaju jest słowo *abodah*, które także wyraża ideę służby. Człowiek podczas modlitwy przybiera postawę sługi wobec swego Pana (Ps 2, 11; 18, 24; 22, 31; 72, 11; 97, 7).

Oprócz wyrażen ogólnych dotyczących modlitwy, psalmy zawierają także wyrażenia zaczerpnięte z codziennego życia, a wyrażające szczególnie jej rodzaj: uwielbienie i dziękczynienie Bogu, a także błagalnie oraz przebłaganie za grzechy.

Wśród terminów określających uwielbienie Boga czy też podziękowanie za otrzymane łaski jest aklamacja *Hallelujah*. To wezwanie występuje na początku niektórych psalmów (np. Ps 111) lub na zakończenie (psalmy: 106, 113, 135, 146-150). Od tego samego rdzenia co słowo *alleluja* pochodzi hebrajski termin *tehillah*, oznaczający modlitwę pochwalną¹³. Katechizm, mówiąc o modlitwie uwielbienia, stwierdza, że jest to modlitwa, w której człowiek najbardziej bezpośrednio uznaje, że Bóg jest Bogiem. Wysławia Go dla niego samego (KKK 2639). W tym kontekście stwierdza, że zarówno natchnieni autorzy Nowego Testamentu, jak i wspólnoty chrześcijańskie Kościoła pierwotnego „odczytują na nowo Księgę Psalmów, wyśpiewując w niej misterium Chrystusa” (KKK 2641).

Najliczniejsze w psalmach są wyrażenia, którymi autorzy posługują się, by wyrazić swoje prośby, narzekania, wołanie do Boga o pomoc. Są to synonimy wyrażające różne odcienie jęków, wzdychań, lamentowania, płaczu¹⁴. Często prośby rozpoczynają się od chęci skłonienia Boga, aby wysłuchał błagania: „wysłuchaj mojego błagania” (Ps 5, 2; 64, 2; 119); „usłysz moje słowa” (Ps 5, 3; 39, 13); „mój krzyk” (Ps 25, 19; 59, 5); „schyl się do mnie” (Ps 27, 9; 69, 18; 102, 5); „nie zakrywaj Twojej twarzy” (Ps 7, 7; 17, 13; 35, 2); „powstań” (Ps 22, 20; 38, 23; 40, 14; 71, 12); „pośpiesz mi z pomocą” (Ps 40, 18); „nie ukrywaj się” (Ps 27, 9; 71, 9); „nie odtrącaj i nie opuszczaj” (Ps 4, 2; 6, 3; 9, 14; 25, 16).

Modlitwa przebłagalna używa słów: „być łaskawym” (Ps 22, 23); „miłym czynić” (Ps 30, 9; 142, 2); „prosić o przebłaganie” (Ps 28, 2; 31, 23; 116, 1; 130, 2). Psalmy pokutne używają takich terminów, jak: „zglądź, usuń, obmyj mnie, oczyść mnie”¹⁵. Nowotestamentalne słownictwo wyrażające błaganie jest bogate w odcienie znaczeniowe i oznacza: prosić, żalić się, modlić, wołać natarczywie, wzywać, podnosić głos, a nawet krzyczeć i walczyć w modlitwie (KKK 2629). Lecz istnieje hierarchia próśb: najpierw królestwo Boże, następnie to, co konieczne, by przyjąć i współdziałać w jego przyjściu (por. KKK 2623). Prośba o przebaczenie jest pierwszym dążeniem modlitwy-prośby chrześcijanina („Miej litość dla mnie grzesznika” – Łk 18, 13). Poprzedza ona właściwą modlitwę. Można to zauważyć w liturgii Mszy świętej: prośba o przebaczenie poprzedza modlitwę eucharystyczną („Przyjmij nas, Panie [...]”). Wydaje się, że ten rodzaj modlitwy powinien poprzedzać każdą modlitwę osobistą.

Powyższe bogactwo terminów wskazuje, jak wielki wpływ mają psalmy na rozwój modlitwy chrześcijan. Autorzy zauważają, że głównymi rodzajami modlitwy psalmów są: uwielbienie i dziękczynienie Bogu, prośba oraz przebłaganie za grzechy, czyli prośba o przebaczenie. Zasygnalizowany podział na modlitwę uwielbienia, dziękczynienia, prośby i przebłaganie jest obecny głęboko w modlitwie chrześcijan. Takie zróżnicowanie rodzi się z uznania transcendencji Boga oraz kondycji człowieka, która naznaczona jest brakiem samowystarczalności¹⁶. Słowa psalmów są pomocą do żarliwej modlitwy, zwłaszcza gdy składamy Bogu dziękczynienie i Go uwielbiamy w radosnym uniesieniu lub gdy wołamy do Niego, a także gdy przeżywamy różne trudności, cierpienia, udręczenia¹⁷.

Niektóre psalmy zostały w liturgii Kościoła przypisane poszczególnym okresom liturgicznym. Te, które przedstawiają historię zbawienia w Starym Testamencie, zostały zarezerwowane dla okresu Adwentu, Narodzenia Pańskiego, Wielkiego Postu i Wielkanocy.

Psalmy o charakterze powszechnym – ze względu na bogactwo treści – powracają kilkakrotnie w ciągu czterech tygodni (np. Ps 51 i Ps 63). Cykl czterotygodniowy jest złączony z rokiem liturgicznym: od pierwszego tygodnia rozpoczyna się I niedziela Adwentu, I tydzień zwykły w ciągu roku, I Niedziela Wielkiego Postu i I niedziela Wielkanocna.

W najstarszych formach liturgii słowa jest zawarte to, co można nazwać metodą modlitwy kościelnej i chrześcijańskiej z wykorzystaniem psalmów. Najlepszym przykładem jest liturgia słowa

¹³ Zob. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, Poznań 1990, s. 593

¹⁴ *Tamże*, s. 594

¹⁵ *Tamże*, s. 586

¹⁶ Zob. SŁOMKA, *dz. cyt.*, s. 518

¹⁷ Por. W. GŁOWA, *Modlitwa liturgiczna. Liturgia Godzin*, Przemysł 1996, s. 79-8; R. ZIELASKO, M. ZIELNIK, R. RAK, *Officium divinum*, w: F. BLACHNICKI (red.), *Wprowadzenie do liturgii*, Poznań 1967, s. 414-415

Wielkiego Piątku i Wigilii Paschalnej. Każdemu czytaniu towarzyszą trzy czynniki doskonale zharmonizowane, aby lektura Biblii mogła wywołać jak najpełniejszy oddźwięk w duszy chrześcijanina. Tymi elementami są: śpiew responsoryjny, cicha modlitwa osobista oraz modlitwa w formie kolekty, w której przewodniczący zgromadzenia liturgicznego w krótkiej formule wypowiedzianej publicznie w imieniu wszystkich zbiera to, co powinno stanowić przedmiot i owoc medytacji prywatnej¹⁸.

3. Psalmi – dopełnieniem Eucharystii

Eucharystia nazywana jest *sacrificium laudis* – „ofiara chwały”. Podobnie można określić Liturgię Godzin, której sercem jest uwielbienie Boga. Można zauważyć, że korzenie modlitwy Ludu Nowego Przymierza znajdują się w praktyce modlitewnej Narodu Wybranego. O randze modlitwy psalmami mówi Konstytucja apostołska *Laus canticum*:

A chociaż Eucharystia stanowi centrum kultu Bożego, to jednak modlitwa ta była nieodzownym jej dopełnieniem, dzięki któremu ta Ofiara przenikała i obejmowała wszystkie godziny życia ludzkiego¹⁹.

Eucharystia jest celebracją misterium paschalnego Chrystusa. Jak naucza św. Cyprian:

Potrzeba modlić się rankiem, aby celebrować zmartwychwstanie Pana Jezusa. Kiedy słońce zachodzi i dzień się kończy, trzeba na nowo modlić się. Chrystus jest prawdziwym słońcem i prawdziwym dniem. W momencie, kiedy dzień i słońce odchodzą, prosimy, aby światło wróciło do nas (...), prosimy, aby Chrystus powrócił i przyniósł nam łaskę światła wiecznego. Chrystus jest prawdziwym słońcem i dniem²⁰.

Źródłem i szczytem modlitwy Kościoła jest Eucharystia. *Officium divinum* zrodziło się wokół tego rdzenia. Początki można znaleźć w świątyni jerozolimskiej, gdzie codziennie rano i wieczorem składano ofiarę kadzielną, której towarzyszył śpiew psalmów. Część nabożeństwa synagogałnego celebrowanego rano i wieczorem można traktować jako modlitwę towarzyszącą tej ofierze chwały. W Kościele do IV w. Eucharystię sprawowano tylko w niedziele i święta męczenników. Pierwsi chrześcijanie rano i wieczorem gromadzili się, aby wielbić Boga. O wschodzie słońca było to *Matutinum*, o zachodzie zaś Nieszpory. Szczególnym rysem porannej i wieczornej modlitwy Kościoła był jej charakter uwielbienia, adoracji i wystawiania. Modlitwy te są podobne do synagogałnych nawet przez układ psalmów: w laudesach są psalmy zamykające Psalterz, zwane *Laudate* (146, 148, 150), a wieczorem psalmy pochwalne, które ułożone w całość noszą miano *Hallel*. Lud Starego Przymierza zwracał się do Boga w modlitwie w ciągu dnia trzykrotnie, a było to w porze składania ofiar w świątyni jerozolimskiej. Jest to przedłużenie i odnowienie tego dziękczynienia, tej „Eucharystii”, która jak rodzi się w sercu człowieka w odpowiedzi na zbawcze dzieła Boże²¹. W czasie celebracji Eucharystii słyszymy stwierdzenie, że godne to i sprawiedliwe, abyśmy zawsze i wszędzie składali Bogu dziękczynienie. Doskonałą formą tego dziękczynienia i uwielbienia jest Liturgia Godzin²².

4. Śpiew psalmów

Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin stwierdza:

Psalmy nie są przeznaczone do czytania, nie są też modlitwami pisanymi prozą, lecz utworami poetyckimi i pieśniami uwielbienia. Jeżeli więc niekiedy mogły być używane w formie czytań, to jednak słusznie, z uwagi na ich rodzaj literacki, nazywają się po hebrajsku *tehilim*, to znaczy „pieśń uwielbienia”, a po grecku *psalmoi*, czyli „pieśni wykonywane przy dźwięku harfy” (nr 103).

¹⁸ Zob. L. BOUYER, *Wprowadzenie do życia duchowego*, tł. L. Rutkowska, Warszawa 1982, s. 34-35

¹⁹ *Laus canticum*, nr 12

²⁰ CIPRIANO, *La preghiera del Signore*, Torino 1980, s. 235

²¹ GŁOWA, *dz. cyt.*, s. 20-22

²² Zob. S. CICHY, *Teologia Liturgii Godzin*, w: W. ŚWIERZAWSKI (red.), *Liturgia uświęcenia czasu*, Kraków 1984, s. 39; Cz. KRAKOWIAK, *Jutrznia i Nieszpory w niedzielnym świętowaniu*, w: E. MATEJA, R. PIERSKAŁA (red.), *Niedziela w społeczeństwie pluralistycznym* (Opolska Biblioteka Teologiczna 45), Opole 2001, s. 53-77

Wszystkie psalmy są utworami muzycznymi i zachowują taki charakter nawet wtedy, gdy są odmawiane po cichu nawet przez jedną osobę.

Śpiew psalmów przybrał trzy zasadnicze formy: solową, responsoryjną i antyfonalną. Pierwszy sposób polega na wykonywaniu psalmu w sposób ciągły. Uczestnicy modlili się w skupieniu, słuchając słów psalmu. W psalmodii responsoryjnej następował dialog pomiędzy solistą a zespołem, który odpowiadał na tzw. respons. Forma antyfonalna polegała na śpiewie naprzemiennym, wykonywanym przez dwa dialogujące ze sobą chóry²³. Ta forma podkreśla wspólnotowy charakter liturgii, także jej splendor, natomiast do medytacji lepiej służy forma responsoryjna²⁴.

Początek śpiewu antyfonalnego można zauważyć w Księdze Nehemiasza:

(...) poprowadziłem zwierzchników Judy pod mur i ustawiłem dwa wielkie chóry dziękczynne. Jeden szedł wzdłuż muru w prawo (...). Drugi chór dziękczynny (...) szedł wzdłuż muru w lewo (...). Oba chóry dziękczynne stanęły przy domu Bożym (Ne 12, 31. 38. 40).

Euzebiusz z Cezarei stwierdza, że praktyka chóralnego śpiewu psalmów istniała w czasach mu współczesnych. W IV w. ten sposób wykonywania psalmów rozwinął się w Syrii wśród wspólnot, które stanowiły zapowiedź życia monastycznego. Następnym etapem było rozprzestrzenienie się tego śpiewu do Antiochii i do innych miast Wschodu. Na Zachodzie pojawił się w Mediolanie, a później w pozostałych ośrodkach życia kościelnego²⁵.

W IV w. śpiew antyfonalny wzbogacono przez antyfonę, czyli werset, który był wykonywany po każdym strofie psalmu. Powstał refren podobny do śpiewu responsoryjnego. Różnica polega na tym, iż respons w śpiewie responsoryjnym jest częścią jego struktury, antyfona zaś dodatkiem do psalmodii. Antyfona nie należy do istoty psalmodii, natomiast respons jest częścią jego struktury. Historia notuje przypadki, że niektóre antyfony przerodziły się w samodzielne utwory, np.: *Alma Redemptoris Mater*, *Ave Regina caelorum*, *Regina caeli*, *Salve Regina*²⁶.

Wśród melodii do wykonywania psalmów na pierwszym miejscu wymienia się tradycyjne melodie gregoriańskie – osiem tonów psalmowych. Ważną sprawą jest zachowanie odpowiedniej pauzy pomiędzy poprzednikiem a następnikiem, czyli tam, gdzie w tekście jest gwiazdka. Pauza ta powinna trwać tak długo, jak wykonuje się dwa dźwięki. Można pomóc sobie, wymawiając po cichu imię Jezus. Prawidłowe stosowanie tej praktyki sprawia, że recytacja psalmodii staje się głęboką modlitwą i daje poczucie piękna i porządku.

Oprócz wspomnianych melodii gregoriańskich są w Polsce jeszcze inne, przeznaczone do wykonywania psalmów. Zawarte one są w *Śpiewniku liturgicznym* (Lublin 1991) oraz *Exultate Deo* (Katowice 1998)²⁷.

5. Zakończenie

W podsumowaniu należy powiedzieć, że psalmy są wielką pomocą w modlitwie chrześcijan i od początku istnienia Kościoła zajmowały poczesne miejsce. W nich bowiem jest ukryte życie Chrystusa i Kościoła. Wyrażają różne stany serca chrześcijańskiego: uwielbienie, prośbę, przebłaganie. Z tych powodów od początku chrześcijanie przyjęli je jako własną modlitwę. Jednakże trzeba zauważyć, że przed nami jest ogromna praca udostępniania psalterza szerokim kręgom wiernych. Wydaje się bowiem, że praktykowanie Liturgii Godzin jest jeszcze w szerokich kręgach Kościoła postrzegane jako domena duchownych. W wielu ruchach i wspólnotach odnowy Kościoła modlitwa psalmami jest codziennością jak chociażby Ruch Światło-Życie czy też Droga neokatechumenalna. Jest to efekt stopniowego wtajemniczenia – mistagogii w ten rodzaj modlitwy, prowadzonej w tych dziełach odnowy Kościoła.

²³ Zob. I. PAWŁAK, *Śpiew Psalmów w Liturgii Godzin*, „Liturgia Sacra” 7 (2001), nr 1, s. 71

²⁴ Zob. S. ZIEMIAŃSKI, *Śpiew psalmów w liturgii*, w: F. BLACHNICKI (red.), *Wprowadzenie do liturgii*, Poznań 1967, s. 500

²⁵ Zob. PAWŁAK, *art. cyt.*, s. 72

²⁶ *Tamże*, s. 72

²⁷ *Tamże*, s. 78-79

Die Psalmen und ihr Zusammenhang mit dem Gebet der Christen Zusammenfassung

Die alttestamentlichen Psalmen wurden das Gebet der Christen, weil in ihnen das Gebet Christi und der Kirche verborgen ist. Die Einführung zum Stundengebet betont, dass die Kirche das Psalmengebet übernommen hat, weil sie einen messianischen Charakter haben und eine Prophezeiung über Christus und die Kirche sind. Die Übernahme der Psalmen durch die Urkirche geschah dank ihrer christologischen Auslegung. Die Psalmen sind mit dem christlichen Gebet verbunden nicht nur wegen ihren Christozenstrismus, sondern auch wegen ihrer verschiedenen Gebetsarten. Viele Autoren behaupten, dass die Grundgebetsarten der Psalmen sind: Lob Gottes und Danksagung, Bitten und Vergebung. Diese Gebetsformen werden auch von Christen sowohl im liturgischen als auch im privaten Gebet praktiziert. Das Stundengebet ist tief mit der Eucharistie verbunden. Die Eucharistie ist Vergegenwärtigung der Pascha Christi, ein Ehrenopfer, das die Kirche dem himmlischen Vater für das Werk der Erlösung in Jesus Christus darbringt. Das Volk des Alten Bundes wendete sich im Gebet dreimal am Tag an Gott während der Opferdarbringung im Jerusalemer Tempel. Analogisch ist für die Christen das Gebet mit ten Psalmen eine Verlängerung der Danksagung und der Ehrenopferdarbringung, die während der Zelebrierung der Eucharistie geschehen.